

საქართველოს საბანკო სისტემის გაჯანსაღების გზები

მარიამ ხაჩიძე
სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

ქართული საბანკო სისტემა ერთ-ერთი კარგად განვითარებული ფინანსური ინსტიტუტია არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ მთელს რეგიონში. ის საფინანსო ბაზრის 93%-ს მოიცავს და ქართულ რეალობაში ძირითადად წარმოდგენილია უცხოური კაპიტალის მნიშვნელოვანი თანამონაწილეობით.

მომატებული კონკურენციის პირობებში გამოიკვეთა რიგი ხარვეზები, რომელთა აღმოფხვრა სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია კომერციული ბანკების გამართული ფუნქციონირებისათვის.

დღეს, როდესაც საფინანსო სექტორი მჭიდრო კავშირშია თითოეულ მოქალაქესთან, ბიზნესთან და, საბოლოო ჯამში, ძლიერი ეკონომიკის ფორმირებასთან, გასაგები ხდება რამდენად მნიშვნელოვანია მოდერნიზებული საბანკო სისტემის არსებობა ქვეყნისათვის. მითუმეტეს პატარა ქვეყნის პირობებში, რომელსაც მჭიდრო კავშირი აქვს საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებთან და აქვს ძლიერი დაფინანსების წყაროების გამოყენების შესაძლებლობა, რათა შეასრულოს მასზე დაკისრებული უმთავრესი ფუნქციები: მოახდინოს ეკონომიკის დაკრედიტება, აგრო და ბიზნეს სექტორების დაფინანსება, საფინანსო ბაზრის განვითარების ხელშეწყობა, დეპოზიტების მოზიდვა და ფიზიკური პირების ქრილში - სამომხმარებლო თუ იპოთეკური დაკრედიტება.

შესავალი

საფინანსო სექტორი საქართველოში ერთ-ერთი ყველაზე ფართოდ განვითარებული და მზარდი სეგმენტია. განსაკუთრებით აღსანიშნავია საბანკო სექტორის განვითარება, რომელიც არა მარტო საქართველოში, არამედ რეგიონში განვითარებული სტრუქტურითა და პორტფელითაა წარმოდგენილი. მიუხედავად საბანკო სისტემის მასშტაბურობისა, რომელიც საფინანსო ბაზრის 93 %-ს¹ მოიცავს, ნაკლებ განვითარებულია ქვეყანაში საკრედიტო -სადეპოზიტო დაწესებულებების, მიკრო -საფინანსო ორგანიზაციების, სალიზინგო კომპანიებისა და საფონდო ბირჟების მიმართულება. მიუხედავად 492 მილიონიანი პორტფელისა, ასევე ნაკლებ განვითარებულია სადაზღვეო სეგმენტი, რომელიც ძირითადად კომერციული ბანკების შემადგენლობაში ფუნქციონირებს და დამოუკიდებელი სახით ნაკლებად ოპერირებს.

წინამდებარე სტატიაში განხილულია **საბანკო სისტემის მოდერნიზაციისათვის** აუცილებელი ზოგიერთი მიმართულება, რაც სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია კომერციული ბანკების გამართული ფუნქციონირებისათვის.

საკვანძო სიტყვები: საბანკო სისტემა; დოლარიზაცია; საკრედიტო პორტფელი; საბანკო სისტემის მოდერნიზაცია;

ძირითადი ტექსტი

ქართული საბანკო სისტემის ზედამხედველობასა და რეგულირებას ახორციელებს საქართველოს ეროვნული ბანკი, რომელიც დამოუკიდებელი საფინანსო ინსტიტუცია და ხელმძღვანელობს ბაზელ II-ის საბანკო რეგულაციის პრინციპით. რამდენადაც ეროვნული ბანკის მოთხოვნები მკაცრია კომერციული ბანკების მიმართ, განსაკუთრებით კაპიტალის ადექვატურობის მხრივ, იმდენად მსუბუქია რეგულირების ნორმები საფინანსო სექტორის სხვა დანარჩენ მონაწილეებთან მიმართებაში. რეგულაცია ეხება სალომბარდო მიმართულებას, მეტ - ნაკლებად მიკრო საფინანსო და საკრედიტო - სა-

¹ Frankfurt School of Finance & Management Bankakademie. 2015y.

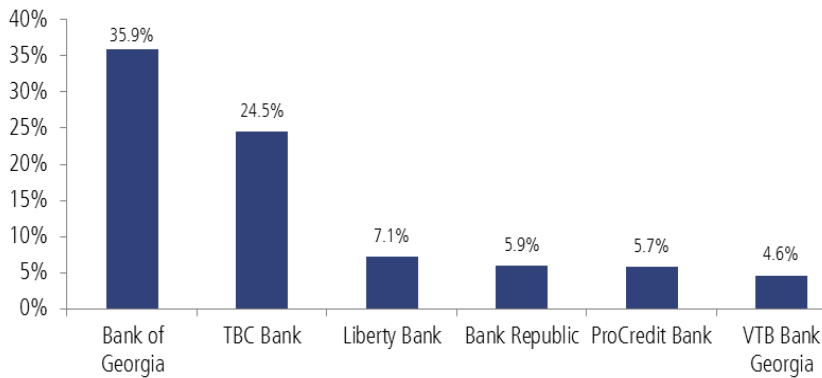
დეპოზიტო დანესებულეებს, თუმც ნაკლებად ზღუდავს მათ დეპოზიტების აღების და არაუზრუნველყოფილი კრედიტების გაცემის კუთხით. ამ მხრივ ბანკებზე დანესებული რეგულაციები მეტად მკაცრია. მაგალითად, კომერციული ბანკები საერთო პორტფელის 25 % - ზე მეტს ვერ გასცემენ არაუზრუნველყოფილი კრედიტების სახით.

ქართულ საბანკო სექტორში განსაკუთრებით მაღალია უცხოური კაპიტალის მოცულობა. ეს ეხება როგორც ნამყვან ბანკებს, ისე საფინანსო ბაზარზე მყოფ შედარებით მცირე მოცულობის ბანკებს, რომელთა აქტივების მოცულობა მთლიანი საბანკო პორტფელის მხოლოდ 5%-7%-ს მოიცავს. მაგალითად: თუ ქვეყნის უდიდესი კომერციული ბანკების: „საქართველოს ბანკის“ და „თი ბი სი ბანკის“ აქტივების მოცულობა 36% და 25 %-ია მთლიან პორტფელში, ლიბერთი ბანკი (7%), პროკრედიტი (6%), ბანკი რესპუბლიკა (6%) და ვითიბი საქართველო (5%) ნილობრივი მონაცემებით შემდეგნაირადაა წარმოდგენილი.

ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსის მიხედვით, რომელიც ზომავს საფინანსო ბაზრებზე აქტივების კონცენტრაციას, 2013 წელს მინიჭებული ნუმერაცია იყო - 2067 - საბანკო აქტივებისათვის, 1994 - სესხებისათვის და 1914 - სავაჭრო დეპოზიტებისათვის, რაც მიუთითებს ყველა სეგმენტში მაღალი კონცენტრაციის მქონე ბაზრის არსებობას.¹ მარტივად რომ ვთქვათ, რაც უფრო მაღალია მინიჭებული ციფრობრივი მაჩვენებლი, მეტად მონოპოლიზირებულია ფინანსური ინსტიტუტი (იხ. დიაგრამა).

აღნიშნული დიაგრამიდანაც ნათლად ჩანს საკრედიტო - სადეპოზიტო პორტფელის მაღალი კონცენტრაცია ორ კომერციულ ბანკში, რაც, ერთი მხრივ, ძალიან ცუდია. გარდა იმისა, რომ წესით ისინი უნდა ასრულებდნენ ძირითად როლს ეკონომიკის დაკრედიტებაში, მათ პორტფელებში თავმოყრილია ყველაზე

1 ჰერფინდალ-ჰირშმანის ინდექსი, წარმოადგენს ყველა ბაზრის მონაწილის კვადრატული საბაზრო წილის ჯამს. 1800 ზემოთ არსებული ინდექსი, ჩვეულებისამებრ განიხილება როგორც მაღალი საბაზრო კონცენტრაციის მაჩვენებელი.

წყარო: საქართველოს ეროვნული ბანკი

დიდი ოდენობით დანაზოგები, რაც პრობლემური სიტუაციის ან არასწორი გათვლებით ოპერირების შემთხვევაში მკვეთრად უარყოფითი ეფექტის მომტანი იქნება მოსახლეობისათვის.

2009 წელს განხორციელებული თიბისი ბანკის რეკაპიტალიზაციისას, როდესაც EBRD გახდა აქციონერი (20%), IFC-იმ გაზარდა მისი აქციების ოდენობა 12% დან 20%-მდე. აღნიშნულის შედეგად საერთაშორისო ორგანიზაციები გახდნენ ბანკის 57% მფლობელები¹. ნებისმიერ შემთხვევაში, საქართველოს ბანკმა და თიბისიმ მიიღეს, გასულ წლებში საფინანსო ინსტიტუტების მიერ გამოყოფილი დაფინანსების (აქციებისა და ვალის) უდიდესი ნაწილი (68%)². 2014 წელს, ხუთი ბანკისათვის განკუთვნილი საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების სესხების 69% კონცენტრირებული იყო საქართველოს ბანკსა და თი ბი სი -ში.³

1 2014 წელს თიბისის აქციები გატანილ იქნა ლონდონის საფონდო ბირჟაზე და საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების წილი გაიყიდა ახლად გამოშვებულ აქციებთან ერთად. საქართველოს ბანკი იმყოფება საქართველოს ბანკის ჰოლდინგის მფლობელობაში, რომელიც ასევე ირიცხება ლონდონის საფონდო ბირჟაზე.

2 გამოთვლები ეფუძნება საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების მიერ მათ ვებ გვერდებზე განთავსებულ ინფორმაციას

3 Frankfurt School of Finance & Management Bankakademie. 2015y.

	სესხები სსი-დან	სესხის სრული პორტფოლიო	სრული აქტივები	სსი-ს სესხების წილი 5 უმსხვილეს ბანკს შორის	წილი სრულ საბანკო აქტივებში
BoG	714	4332 (16%)	7579 (9%)	36.3%	35.9%
TBC	640	3556 (18%)	5423 (12%)	32.5%	24.5%
Liberty Bank	16	692 (2%)	1578 (1%)	0.8%	7.1%
Bank Republic	280	875 (32%)	1210 (23%)	14.2%	5.9%
ProCredit	318	740 (43%)	1078 (29%)	16.2%	5.7%

**წყარო: წლიური კოლსოლიდირებული ფინანსური განაცხადები. (თა-
ნები მოცემულია მილიონ ლარებში)¹**

მომატებული კონკურენციის პირობებში საბანკო სექტორში კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ცვლილება მოხდა: თი ბი სი ბანკი გახდა ერთ-ერთი უმსხვილესი კომერციული ბანკის - „ბანკი რესპუბლიკა“-ს საკონტროლო პაკეტის მფლობელი, რომელიც ფრანგული „სოსიეტე ჟენერალის“ გუნდის წევრია. აღნიშნული შერწყმის შედეგად ისედაც მძაფრი კონკურენციის გათვალისწინებით, კიდევ უფრო შემცირდა საბანკო სექტორში შემავალი ბანკების რიცხვი.

ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხია ქართულ ბანკებთან მიმართებაში საწესდებო კაპიტალის საკმარისობის საკითხი. მიუხედავად 2005 წლის შემდგომი პერიოდის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესებისა, და თითქმის 7,5 - ჯერ გაზრდილი მაჩვენებლისა, ომმა და გლობალურმა კრიზისმა უარყოფითი შედეგი მოუტანა კომერციულ ბანკებს. მიუხედავად მინიმალური მოთხოვნისა, რომელსაც კაპიტალის ქონის კუთხით აწესებს ეროვნული ბანკი და ის 12 %-იან ნიშნულს ითვალისწინებს, საქართველოში მოქმედი საბანკო სექტორის ერთ-ერთი მიზანი

¹ Frankfurt School of Finance & Management Bankakademie. 2015y.

უნდა გახდეს კაპიტალის ადექვატურობის პრობლემის მოგვარება. განსაკუთრებით კი იმ პირობებში, როდესაც უცხოელი კრედიტორებისა და საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტების მხრიდან ქვეყანას მუდმივი ფინანსური ხელშეწყობა აქვს.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი დადგა დღის წესრიგში, რამაც არსებითი გავლენა იქონია კომერციული ბანკების პორტფელის მდგომარეობის გაუარესებაზე და გაზარდა უმოქმედო სესხების წილი მთლიან საკრედიტო პორტფელში. ეს იყო ეროვნული ვალუტის გაუფასურება უცხოურ ვალუტასთან მიმართებაში. კომერციული ბანკების მიერ გაცემული კრედიტების 60 %-ზე მეტი გაცემული იყო უცხოურ ვალუტაში - მათი აბსოლუტური უმრავლესობა კი დოლარში. კურსის ცვლილებამ უარყოფითად იმოქმედა ცხადია გადახდისუნარიანობაზე და გაუარესდა პორტფელის ხარისხი. ეს პროცესი მტკივნეული გახდა ასევე იმ მიზეზის გამო, რომ გადახდისუნარიან მოქალაქეებს შემოსავალი ჰქონდათ ეროვნულ ვალუტაში, ხოლო კრედიტები დოლარში.

საერთაშორისო სავალუტო ფონდის სამუშაო დოკუმენტში „როგორ განხორციელდეს ფინანსური სისტემების დედოლარიზაცია კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში“ ვკითხულობთ: „ემპირიული შედეგები ცხადყოფს, რომ მერყევი ინფლაცია, ვალუტის გაუფასურება, ასიმეტრიული გაცვლითი კურსის პოლიტიკა და დაბალი ფინანსური სიღრმე განაპირობებს ფინანსურ დოლარიზაციას კავკასიისა და ცენტრალური აზიის რეგიონში. ასიმეტრიული გაცვლითი კურსის პოლიტიკა ამცირებს რწმენას ადგილობრივ ფულად ერთეულში და იწვევს უცხოურ ვალუტაში გამოსახული დეპოზიტების მატებას. გაცვლითი კურსის პოლიტიკის ასიმეტრიული ბუნება კავკასიისა და ცენტრალური აზიის რამდენიმე ქვეყანაში, სადაც ცენტრალური ბანკი უშვებს ვალუტის გაუფასურებას, მაგრამ კაპიტალის კონტროლის ან/და სავალუტო ბაზარზე ინტერვენციების გზით წინ უდგება ადგილობრივი ვალუტის აფასებას, უბიძგებს მენაბრეებს უცხოურ ვალუტაში ანაბრების გაკეთებისკენ, რათა შენარჩუნდეს მათი მსყიდველუნარიანობა. ეს არის კავკასიისა

და ცენტრალური აზიის რეგიონის ქვეყნების კიდევ ერთი უნიკალური შედეგი; ემპირიული კვლევის შედეგები ცხადყოფს, რომ კავკასიისა და ცენტრალური აზიის რეგიონსა და მსოფლიოს სხვა რეგიონებში დოლარიზაციის რამდენიმე საერთო მიზეზი არსებობს. ესენია: ხშირი გაუფასურება, გაცვლითი კურსის მაღალი რყევები, რაც განაპირობებს უცხოურ ვალუტაში გამოსახულ ანაბრებს, ხოლო მაღალი ინფლაცია ზრდის უცხოურ ვალუტაში გამოსახული საბანკო სესხების წილს. ორივე ფაქტორი - უცხოურ ვალუტაში გამოსახული ანაბრები და სესხები - დროში განგრძობადი ნიშნით ხასიათდება და თან სუსტი ფინანსური სისტემები ამძიმებს ფინანსურ დოლარიზაციას.

სხვა რეგიონებისგან განსხვავებით, ინფლაციის რყევები კავკასიისა და ცენტრალური აზიის რეგიონში ზრდის უცხოურ ვალუტაში გამოსახულ ანაბრებსაც და სესხებს, ხოლო მაღალი ინფლაცია - როგორც ასეთი - მხოლოდ უცხოურ ვალუტაში გამოსახულ სესხებზე ახდენს გავლენას. ასევე, უცხოურ ვალუტაში გამოსახული ანაბრების დიდი წილი ბანკებს უბიძგებს ადგილობრივი მსესხებლების უცხოურ ვალუტაში დაკრედიტებისკენ, რათა მათ საბალანსო უწყისის შესატყვისი პოზიციები შეინარჩუნონ.¹

საბანკო სისტემის მოდერნიზაციისაკენ გადადგმული კიდევ ერთი ნაბიჯი იქნება ჯანსაღი - კონკურენტუნარიანი გარემოს შექმნა და მომხმარებელთა უფლებების დაცვა, კონკურენტუნარიან გარემოში თავისუფალი არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა, რაც ასევე გულისხმობს სანდოობის ინდექსის ამაღლებასა და ინფორმაციის ტრანსფარენტულობას.

საქართველოს საფინანსო ბაზარს თუ გადავხედავთ ვნახავთ, რომ ქვეყნის მასშტაბით ოპერირებს რამოდენიმე ძლიერი კომერციული ბანკი და 80- მდე მიკრო-საფინანსო თუ საკრედიტო დაწესებულება, რომლებიც კონკურენციას ცხადია ვერ

1 IMF. „როგორ განხორციელდეს ფინანსური სისტემების დედოლარიზაცია კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში?“ ავტ: სამი ბენ ნასირი, ამრ ჰოსნი, გრეგორი ჰაჯიანი. 2015წ.

უნევს ძლიერ ბანკებს. ეს კი იწვევს მაღალ საპროცენტო განაკვეთებს კრედიტებზე ხოლო დაბალ საპროცენტო სარგებელს ანაბრებზე.

ყველა ზემოაღნიშნული მიზეზის გათვალისწინებით, როდესაც საფინანსო სექტორი მჭიდრო კავშირშია თითოეულ მოქალაქესთან, ბიზნესთან და საბოლოო ჯამში ძლიერი ეკონომიკის ფორმირებასთან, გასაგები ხდება რამდენად მნიშვნელოვანია მოდერნიზებული საბანკო სისტემის არსებობა ქვეყნისათვის. მითუმეტეს, პატარა ქვეყნის პირობებში, რომელსაც მჭიდრო კავშირი აქვს საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებთან და აქვს დონორებისგან დაფინანსების გამოყენების შესაძლებლობა, რათა შეასრულოს მასზე დაკისრებული უმთავრესი ფუნქციები: მოახდინოს ეკონომიკის დაკრედიტება, აგრო და ბიზნეს-სექტორების დაფინანსება, საფინანსო ბაზრის განვითარების ხელშეწყობა, გრძელვადიანი დაკრედიტება და დანაზოგების წახალისება ეროვნულ ვალუტაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკი, სტრატეგია საქართველოსთვის.
2. IMF. „როგორ განხორციელდეს ფინანსური სისტემების დედოლარიზაცია კავკასიასა და ცენტრალურ აზიაში?“ ავტ: სამი ბენ ნასირი, ამრ ჰოსნი, გრეგორი ჰაჯიანი. 2015წ.
3. ფრანკფურტის ფინანსებისა და მართვის სკოლა. (საქართველოს წამახალისებელი ეკონომიკური ინსტიტუტი. 2015 წ.
4. საერთაშორისო სავალუტო ფონდი. საფინანსო სექტორის შეფასების პროგრამა. საქართველო, იანვარი 2015 წ.
5. საქართველოს ეროვნული ბანკი. წლიური კონსოლიდირებული ფინანსური განაცხადები. 2012-2015 წ.
6. გოგოლაძე. მომატებული კონკურენციისა და ფინანსური კრიზისის ბანკის საქმიანობის მოდელების შემუსავება, (სადოქტორო დისერტაცია), თბ., 2013.
7. საქართველოს ეროვნული ბანკი, NBG.ge

8. საქართველოს ეკონომიკური ტრანსფორმაცია, დამოუკიდებლობის 20 წელი. შუალედური ანგარიში.

REFERENCES:

1. European Bank for Reconstruction and Development, the Ministry of Strategy.
2. IMF; How to carry out the financial systems rely Caucasus and Central Asia?" Author: Ben Nasser Three, Amr Hosny, Gregory Hajiani. 2015.
3. Frankfurt School of Finance & Management. 2015y. Institute of Economic Promotion. 2015.
4. The International Monetary Fund. Financial Sector Assessment Program. Georgia, January 2015.
5. National Bank of Georgia. The annual consolidated financial statement. 2012-2015.
6. Gogoladze. Increased competition and the financial crisis, the Bank's activities shemusaveba models, (doctoral dissertation), Tb., 2013.
7. National Bank of Georgia, [www. NBG.ge](http://www.NBG.ge)
8. Economic Transformation, 20 Years of Independence. The interim report.

THE WAYS TO IMPROVE THE BANKING SYSTEM OF GEORGIA

Mariam Khachidze
PhD student, GTU

RESUME

The Georgian bank system is one of the well developed financial institutes not only in Georgia, but in the whole region. It almost includes 93% of the financial market and in the Georgian reality mainly represents complicity by the important foreign capital.

Under the considering of the increased competition and the growing demands of the modern challenges, conditions there was outlined a

number of shortcomings, which are of vital importance for the proper functioning of the commercial banks.

By operating of the modern standards, development of the electronic services, perfection of the risk and trust operations, regulation of the percent rate, capital adequacy and to make the relevance to the European standards of the modernization process of the reserves issue is that main issue, which represents inseparable part of the modern process by my opinion.

At present, when the financial sector is in the close connection with the each citizen, business and in final – strong economical formation, becomes clear how the important is the existence of the modernized bank system for the country, most over under the conditions of the little country, which has a close connection to the international financial institutions and has a possibility of using a strong financing sources, to implement primary functions charged on it: to make economy crediting, financing of the agro and entrepreneurial sectors, supporting of the development of the financial market, to attract deposits and in the section of the physical persons – consumer or mortgage loans direction crediting.

Keywords: The banking system; Dollarization; The credit portfolio; The modernization of the banking system;